

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри _____

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 20 ____ р.

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТРУКТУРІ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

студентки II курсу групи ЗСПм-22
ступінь вищої освіти «магістр»
психолого-педагогічний факультет
спеціальності 011 Освітні, педагогічні
науки, освітньо-професійна програма
«Соціально-педагогічна робота з
дітьми та молоддю»
Колобкова Ксенія Андріївна

Керівник: асистент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Лисоконь Ілля Олександрович

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Колобкова Ксенія Андріївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(дата)

(підпис)

Ксенія Колобкова

(прізвище, ім'я)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТРУКТУРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	7
1.1. Науково-теоретичний дискурс розвитку соціальної відповідальності в галузі вищої освіти	7
1.2. Сутність та зміст базових і похідних понять дослідження	12
1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної відповідальності в галузі вищої освіти	17
<i>Висновок до першого розділу</i>	22
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТРУКТУРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	24
2.1. Вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти	24
2.2. Структура соціальної відповідальності закладу вищої освіти	31
2.3. Дослідницька перевірка впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності	36
<i>Висновок до другого розділу</i>	42
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена потребою в унормуванні та розробці стратегії соціальної відповідальності закладу вищої освіти. Соціальна відповідальність є однією з ключових складових успішного функціонування освітніх інституцій. Адже виводить заклад освіти на новий рівень взаємозв'язків з стейкхолдерами, які зацікавлені у всебічному розвитку закладу вищої освіти та його іміджу. Протягом тривалого часу сформувалася тенденція, що заклади вищої освіти, які активно провадять соціальну відповідальність мають висхідну тенденцію ефективності. Соціальну відповідальність у структурі закладу вищої освіти можна позиціонувати з різних аспектів – напрям діяльності, частина стратегії розвитку, напрям управління або ідея.

В узагальненому вигляді соціальна відповідальність передбачає зобов'язання керівного складу в дотриманні суспільних інтересів своїх працівників та споживачів. Однак вважаємо, що соціальна відповідальність закладу вищої освіти побудова на взаємозалежному зв'язку, оскільки система освіти загалом і зокрема її суб'єкти є соціальними інститутами. На нашу думку соціальна відповідальність закладу вищої освіти загалом має відповідати за організацію інклюзивного освітнього середовища, покращення матеріально-технічного забезпечення, розвиток науково-технічного потенціалу, соціальний супровід стейкхолдерів тощо.

У зв'язку з цим пріоритетного значення набуває питання розв'язання проблем пов'язаних з організацією, розвиток та управлінням соціальною відповідальністю у структурі закладу вищої освіти. Аналіз джерельної бази дослідження дав змогу констатувати про недостатнє дослідження цього питання у науковій площині.

Отже, недостатній рівень розробленості означеної проблеми та її актуальність зумовили вибір теми дослідження **«Розвиток соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах комплексної науково-технічної теми, яка розробляється у Криворізькому державному педагогічному університеті «Організація управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти» (державний реєстраційний номер 0122U000263).

Тему кваліфікаційної роботи затверджено наказом по університету від 16.01.2023 року №25-с «Про затвердження тем, наукових керівників та рецензентів кваліфікаційних робіт випускників денної та заочної форми навчання 2023 року».

Мета дослідження – проаналізувати науково-теоретичні аспекти розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти крізь призму освітніх, педагогічних наук та дослідно перевірити вплив соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності.

Відповідно до мети дослідження сформульовано наступні **завдання**:

1. Здійснити аналіз науково-теоретичних аспектів розвитку соціальної відповідальності в галузі вищої освіти;
2. Дослідити вітчизняну нормативно-правову базу в галузі вищої освіти щодо соціальної відповідальності;
3. Описати структуру соціальної відповідальності закладу вищої освіти;
4. Дослідно перевірити вплив соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності.

Об'єктом дослідження є діяльність закладу вищої освіти.

Предметом дослідження є розвиток соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених завдань у процесі дисертаційного дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні наукові **методи**, зокрема:

- *теоретичні*: логіко-системний аналіз і синтез ; аналітико-правовий; системного аналізу, узагальнення, аналізу ситуацій; абстрагування, моделювання, прогнозування; узагальнення і систематизації, прогнозування;

- *емпіричні*: спостереження, методи незалежних характеристик, анкетування для дослідницької перевірки з визначення рівня важливості соціальної відповідальності закладу вищої освіти перед учасниками освітнього процесу;

- *методи математичної статистики* для узагальнення результатів дослідницької перевірки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* проаналізовано соціальну відповідальність закладу вищої освіти в дискурсі освітніх, педагогічних наук;

- *уточнено* зміст похідного поняття «корпоративна соціальна відповідальність закладу вищої освіти»;

- *дістали подальшого розвитку* теоретичні й методичні засади впровадження державно-приватного партнерства в галузі вищої освіти.

Експериментальною базою дослідження є Криворізька гімназія №41 Криворізької міської ради.

Практичне значення одержаних результатів полягає в систематизації наукових розвідок предметом яких є соціальна відповідальність інституцій вищої освіти, їх систематизація та можливість застосування під час подальшої професійної діяльності.

Структура дисертації. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається з вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (52 найменувань) та додатків. Повний обсяг роботи становить 53 сторінки, з них 42 сторінки основного тексту. Робота містить 7 рисунки і 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТРУКТУРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Науково-теоретичний дискурс розвитку соціальної відповідальності в галузі вищої освіти

Розвиток соціальної відповідальності є цілком закономірним процесом, який реалізує потребу окремої групи або загалом суспільства в певній галузі або сфері життєдіяльності. Не менш важливим є питання актуалізації соціальної відповідальності в системі освіти, зокрема закладі вищої освіти. Стрімкий процес євроінтеграції та соціально-економічних перетворень вимагає від сучасного освітнього середовища реалізації соціальних потреб учасників освітнього процесу. У такому контексті варто проаналізувати науково-теоретичний дискурс розвитку соціальної відповідальності в галузі вищої освіти.

Погоджуємось із думкою вітчизняних дослідників, що «проблема соціальної відповідальності як відповідальності за дії й учинки перед суспільством і його інститутами, відповідальності, що асоціюється з морально-духовним потенціалом, внутрішньою культурою, давно перебуває в полі зору вчених різних галузей знань – філософії, економіки, соціології, політології тощо» [1, с. 3].

На думку Т. Чепульченко соціальна відповідальність є невід'ємним елементом взаємодії людини та суспільства, що виконує регулятивну функцію та відповідає за розвиток певної ролі людини у відносинах з іншими [2]. Вважаємо, що за таких умов реалізується одна із провідних соціально-педагогічних ідей – соціалізація особистості. Однак важливим питанням залишається роль закладу вищої освіти, як соціального інституту, у процесі соціалізації.

За твердженням Л. Шевченко, соціальна відповідальність вищій школі має три виміри: когнітивний (як пізнавальний компонент освітньо-наукової

підготовки здобувачів освіти), економічний (капіталізація людського потенціалу здобувача освіти) та соціальний (побудова взаємозв'язків між всіма учасниками освітнього процесу) [3, с. 6-7]. Також дослідниця проводить паралелі та робить висновок, що соціальна відповідальність закладу вищої освіти перш за все реалізується за допомогою

Г. Хоружий вважає, що заклад вищої освіти відіграє важливу роль в організації наукових досліджень, підготовки кваліфікованих кадрів та цивілізаційного розвитку суспільства. На його думку університети відіграють провідну роль у розвитку соціуму через відповідальність у розвитку науки та поширенні адаптованих знань до потреб ринку. Соціальна відповідальність у вітчизняних закладах вищої освіти почала розвиватися з початком Болонського процесу [4, с. 12].

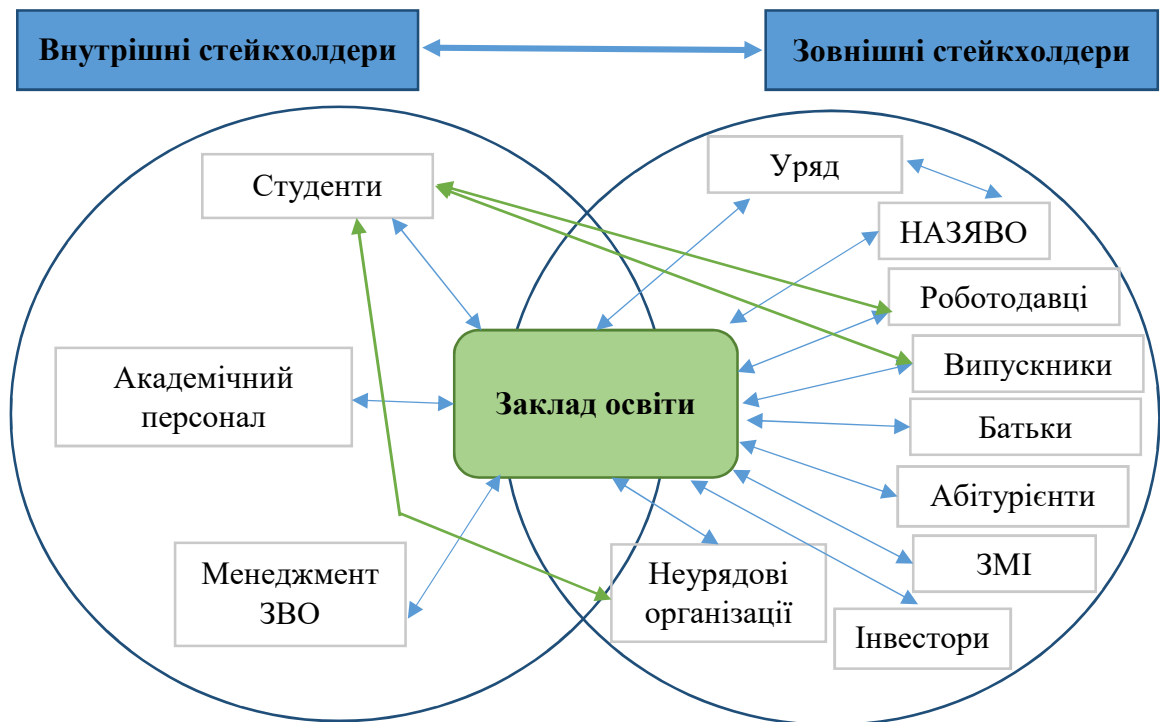
У праці «Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: сучасні тренди у вищій школі» І. Лисоконь під корпоративною соціальною відповідальністю закладу вищої освіти розуміє синергію бізнес-сектору, державних органів та громадськості в організації управління інвестиційною діяльністю для залучення додаткових ресурсів з метою реалізації соціально корисних проєктів на базі університету [5, с. 51-52].

Важливо зауважити, що синергія учасників освітнього процесу є невід'ємним елементом функціонування закладу вищої освіти. Тому надалі перелічимо основних учасників освітнього процесу. Погоджуємось із думкою вітчизняної групи науковців, що до стейкхолдерів закладу вищої освіти належать: адміністрація закладу вищої освіти, випускники, громадські об'єднання, засоби масової інформації, здобувачі вищої освіти, інвестори, місцеве населення, наукові та науково-педагогічні працівники, потенційні студенти, роботодавці, інші органи влади [27, с. 3]. Взаємозв'язок перелічених стейкхолдерів, як учасників освітнього процесу, відображено у Рис. 1.1.

Разом з тим С. Топалова та О. Швидка характеризують соціальну відповідальність закладу освіти як реалізацію його місії в умовах глобалізаційних викликів сучасності, зокрема в освітній сфері [6, с. 585].

Також дослідниці проводять паралель між розвитком соціальної відповідальності та інноваційним розвитком в системі підготовки фахівців для гуманітарної сфери, зокрема економічного профілю. На їх думку активна глобалізація в освіті та взаємозв'язок різних учасників освітнього процесу призводить до інновації й розвитку соціальної структури закладу вищої освіти [6, с. 589-590].

Рис. 1.1. Взаємозв'язок стейкхолдерів закладу вищої освіти

Джерело: [27, с. 3].

На думку О. Оржель соціальна відповідальність університету є мало дослідженим аспектом, що потребує додаткових наукових розвідок. На її думку ключовим показником ефективності розвитку соціальної відповідальності сучасного університету є забезпечення рівного доступу всіх бажаючих до отримання освіти [26].

Так само і вітчизняні дослідниці К. Бутко, М. Єщенко та В. Мінакова досліджують соціальну відповідальність закладу вищої освіти у поєднанні з корпоративною і пропонують «корпоративно-соціальну відповідальність» розглядати як перевагу перед конкурентами на ринку послуг, зокрема освітніх

та наукових [7]. На нашу думку спільним для доробків С. Топалової, О. Швидкої та К. Бутко, М. Єщенко, В. Мінакової є науковий пошук принципово нових взаємозв'язків між системою послуг, що надаються закладом вищої освіти та його соціальною роллю.

Водночас, К. Гнезділова розкриває соціальну відповідальність закладу вищої освіти через корпоративну культуру науково-педагогічних працівників [8, с. 2]. Особлива увага дослідницею відводиться професійно-педагогічній діяльності сучасного викладача вищої школи та його долучення до системи корпоративної філософії закладу вищої освіти [8].

Еволюцію розвитку корпоративної культури в системі вищої освіти активно досліджує Л. Хижняк. На її думку нині превалюють ідеї «корпоративізму, корпоративного управління та корпоративних відносин, яке викликає необхідність дослідження ролі корпоративної культури в еволюції вищої освіти» [9, с. 58]. На її думку аспекти корпоративної культури можна розглядати як: задоволення управлінських потреб, інструмент соціалізації або ресурс розвитку освітнього середовища.

До основних елементів корпоративної культури закладу освіти Г. Хаєт відносить [10, с. 13]:

- «спільну мову», яка притаманна всім учасникам освітнього процесу,
- наявність спільних ідей або ідеології, яка об'єднаною фактору;
- організаційно-адміністративний устрій та мікроклімат;
- регламент та правила поведінки окремих соціальних груп в системі закладу освіти;
- цілепокладання та використання на практиці інструменту досягнення поставлених цілей [10, с. 13].

Не можна оминати увагою зарубіжного науковця Бертона Р. Кларка, який пропонує ідеї створення підприємницьких університетів як нового напрямку організаційних трансформацій закладу вищої освіти та виводить на перший план інституційну особливість закладу освіти [11]. На його думку розвиток кожного закладу освіти залежить від його персональних і водночас

специфічних особливостей [11, с. 197]. Погоджуємось із зарубіжним науковцем, оскільки важливим фактором розвитку закладу вищої освіти, зокрема його соціальної відповідальності, є врахування галузевої специфіки, регіональних особливостей та соціального замовлення від ринку праці на підготовку фахівців.

У праці «Формування корпоративної культури вищих навчальних закладів України» В. Кубко розглядає корпоративну культуру закладу вищої освіти як своєрідну систему функціонування освітніх установ та організацій, яка ґрунтується на принципах чинного законодавства та є «конкретним способом реалізації ідей вищої освіти» [12, с. 213]. Водночас дослідниця відстоює позицію інтеграції корпоративної культури до соціальної відповідальності, що реалізується через функцію збереження культурної спадщини закладом освіти [12, с. 213-214].

В іншій праці В. Кубко намагається дослідити корпоративну культуру закладу вищої освіти з точки культурологічного підходу [13]. На її думку закладу вищої освіти, як освітня корпорація, має адаптуватися до нової парадигми освіти за допомогою впровадження культурологічного підходу до організаційно-управлінської структури [13, с. 1].

Досліджуючи психологічні умови розвитку корпоративної культури вищого навчального закладу приватної форми власності Н. Наконечна зазначає, що корпоративна культура таких закладів вищої освіти сформувалася в умовах конкуренції та накопичення позитивного зарубіжного досвіду [14]. Також дослідницею вперше здійснено теоретичне обґрунтування психологічних умов розвитку корпоративної культури закладу вищої освіти шляхом «поєднання корпоративно-культурних цінностей з деонтологічними вимогами професійної поведінки» [14, с. 5-6], що сприяло визначення взаємозалежності управлінських та психолого-педагогічних аспектів діяльності закладу вищої освіти.

Отже, проаналізовані наукові доробки дають змогу дійти до висновку, що розвиток соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти є

актуальним питанням, яке досліджується в різних наукових галузях. Варто акцентувати увагу, що здебільшого під соціальною відповідальністю закладу вищої освіти вважають лише систему підготовки кадрів або якість освіти, що виключає інші соціальні функції закладу освіти. На нашу думку корпоративна культура та корпоративна соціальна відповідальність є невід'ємною складовою соціальної відповідальності закладу вищої освіти, що не можуть існувати окремо. Надалі існує потреба в уточненні змісту базових і похідних понять дослідження, що реалізується в п. 1.2.

1.2. Сутність та зміст базових і похідних понять дослідження

В сучасних умовах якісне наукове дослідження потребує уточнення змісту базових і похідних понять задля окреслення поняттєво-категорійного апарату наукової праці, визначення специфіки дослідження та його наукової приналежності. В межах дослідження перелічимо поняття, які потребують уточнення:

- заклад вищої освіти;
- соціальна відповідальність;
- розвиток;
- корпоративна соціальна відповідальність закладу вищої освіти;
- корпоративна соціальна відповідальність;
- соціальний розвиток.

Розпочнемо з розгляду поняття «заклад вищої освіти». Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014) *заклад вищої освіти* є одним із видів установ, які організовують освітню діяльність забезпечуючи підготовку кваліфікованих кадрів за певними рівнями вищої освіти в межах ліцензійних вимог [15].

Водночас, на думку І. Лисоконь *закладом вищої освіти* є «юридична особа, яка реалізує свою основну діяльність через надання освітніх послуг із підготовки кваліфікованих кадрів різних рівнів вищої освіти, виходячи із соціального замовлення та регіональних особливостей, у межах ліцензійних вимог та на умовах, передбачених чинним законодавством України» [16, с. 14].

Надалі потребує уточнення дефініція «соціальна відповідальність». Так, А. Плахотний під соціальною відповідальністю пропонує розуміти взаємозв'язок філософських категорій активності, відповідальності, свободи, необхідності та способу життя в окремій екосистемі взаємовідносин [17, с. 74].

К. Басін вважає, що відповідальність має соціокультурну, комунікаційну природу життя людини та виникає внаслідок соціально значущої взаємодії людини з суспільством [18, с. 9]. За таких умов на нашу думку можна стверджувати, що одним із ключових факторів формування соціальної структури у закладі вищої освіти є особистість його очільника. Адже соціально активний представник соціуму від початку своєї професійної діяльності розуміє необхідність розвитку соціальної сфери в інституції, де він працює та прагне цьому.

Не можна оминати увагою пропозицію Т. Чепульченко по трактуванню означеної дефініції соціальна відповідальність. Вона вважає, що соціальна відповідальність «є невід'ємним атрибутом будь-якого суспільного організму, характеризує її соціальну структуру» [2]. На її думку соціальна відповідальність має особистісний рівень та охарактеризується як система відносин між людьми в межах певна кола.

Таким чином, можна зробити висновок, що соціальна відповідальність має особистісний рівень, який трансформується протягом життя людини враховуючи її соціальний досвід та оточення.

Не менш важливим є актуалізація поняття «розвиток». Дослідження поняття *розвиток* беруть свій початок з Античності. Багато мислителів, а згодом і філософів намагалися пояснити процес постійної позитивної

трансформації суспільства, духовного та метафізичного, що призвело до появи теорії розвитку в різних наукових галузях.

Наприклад, М. Горлач вважає, що *розвиток* є ідеєю «глобального еволюціонізму як системи уявлень про всезагальний процес розвитку природи в різних його проявах» [19]. Не можемо не погодитись з даним твердженнями, оскільки система знань пройшла закономірний процес розвитку в різних напрямках та умовах, зокрема в умовах глобалізації, цифрової трансформації та соціально-політичних криз.

В. Забродський й М. Кизим досліджуючи економіко-виробничі системи прийшли до висновку, що *розвиток* є процесом переходу від застарілої моделі ринкових відносин до нової, яка орієнтується не лише на кількісні показники, а й на побудову нової структури та підвищення рівня ефективності функціонування такої моделі [20, с. 45]. Погоджуємось із думкою дослідників, оскільки розвиток галузі вищої освіти нині передбачає не лише активну інтеграцію закладів освіти до європейського освітнього простору, а й перехід від пострадянської системи до ринкової моделі освітніх послуг.

За таких умов на перший план виводяться якісні показники, а не кількість. Тому, заклад вищої освіти, щоб залишатися конкурентоспроможною одиницею на ринку освітніх послуг постійно розвивається, здійснює пошук нових альтернативних підходів до залучення нових абітурієнтів. Зокрема, важливою умовою життєстійкості закладу вищої освіти можна вважати його соціальну структуру.

Надалі розглянемо поняття «корпоративна соціальна відповідальність» в сучасній терміносистемі. Так, А. Колот *корпоративна соціальна відповідальність* – відповідь суб'єкта господарювання на суперечливі запити стейкхолдерів [21, с. 7]. Виходячи з цього твердження корпоративна соціальна відповідальність є типом соціальних запитів та зобов'язань перед всіма зацікавленими сторонами в межах одної інституції.

На думку Л. Петрашко *корпоративна соціальна відповідальність* є інструментом «підвищення рівня конкурентоспроможності компаній у

глобальному середовищі за рахунок підвищення якості продукції, зниження енергоємності та матеріалоємності, покращення трудових відносин і соціального захисту громад» [22, с. 118].

На рівні з науковцями свої трактування дефініції «корпоративна соціальна відповідальність» надають і такі міжнародні організації, як-от: Бізнес для соціальної відповідальності (анг. – Business for Social Responsibility); Європейський банк реконструкції та розвитку (анг. – European Bank for Reconstruction and Development); Зелена книга європейської культурної спадщини (анг. – European Cultural Heritage Green Paper); Міжнародна організація зі стандартизації (анг. – International Organization for Standardization); Об'єднання корпорацій США (анг. – Association of US corporations) тощо.

Наприклад, European Cultural Heritage Green Paper визначають корпоративну соціальну відповідальність як ідеологічну складову діяльності компанії, яка на добровільних засадах впроваджує соціальну та екологічну політику в операційний процес та взаємодію з потенційними партнерами [23, с. 172].

Раніше зазначалося, що корпоративна соціальна відповідальність в системі вищої освіти або її інституцій розглядається здебільшого виключно як система забезпечення якості вищої освіти. Однак в межах нашого дослідження превалює не освітній компонент діяльності закладу вищої освіти, а соціальний. Тому, на підставі вище викладеного можемо стверджувати, що *корпоративна соціальна відповідальність закладу вищої освіти є типом добровільних соціальних запитів та зобов'язань керівництва закладу вищої освіти перед здобувачами освіти, працівниками та іншими стейкхолдерами задля формування позитивного іміджу.*

Розглянувши поняття «корпоративна соціальна відповідальність закладу вищої освіти», перейдімо до аналізу поняття «соціальний розвиток».

М. Лепський для визначення поняття *соціальний розвиток* робить комплексний філософський аналіз цієї дефініції та приходять до висновку, що

соціальний розвиток є об'єктивним та закономірним процесом якісних змін у житті соціумі [24, с. 78]. Також дослідник виокремлює аксіологічний, гносеологічний, онтологічний, праксеологічний та холістичний аспекти соціального розвитку [24].

Колектив авторів І. Гавриленко, П. Мельник та М. Недюха у посібнику «Соціальний розвиток» [25] розглядають окреслену дефініцію у вузькому значенні як важливі якісні трансформації у соціальній сфері, що ведуть до модернізації соціальної системи загалом і в окремих галузях зокрема [25]. Вважаємо цілком закономірним, що соціальні трансформації сприяють розвитку соціальних процесів та структур у різних галузях науки та сфер суспільного життя. Не менш важливим є розвиток соціальної відповідальності у закладі вищої освіти як структурного компоненту його функціонування. Відобразимо взаємозв'язок понять дослідження у Рис. 1.2.

Рис. 1.2. Взаємозв'язок базових та похідних понять дослідження

Джерело: складено автором.

Проаналізувавши базові та похідні поняття дослідження є потреба у їх кореляції із чинним нормативно-правовим забезпеченням досліджуваного феномену. Здебільшого соціальні трансформації в галузі вищої освіти передбачені саме вітчизняним законодавством.

1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної відповідальності в галузі вищої освіти

Галузь вищої освіти регламентується рядом нормативно-правових актів, які розкривають основні механізми, форми, підходи та принципи функціонування вищої школи. Варто відзначити, що нормативно-правове забезпечення соціальної відповідальності в галузі вищої освіти можна розглядати з двох аспектів – реалізація соціальних норм в галузі та соціальна підтримка учасників освітнього процесу.

Реалізація соціальних норм в галузі вищої освіти, як одного з аспектів розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти, розкривається через основні освітні принципи: академічна свобода, верховенство права, державно-громадське партнерство, забезпечення рівного доступу до освіти, інклюзивність, людиноцентризм, тощо [28].

Першим основним елемент розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти є реалізація одного із основних елементів педагогіки – соціалізації [28]. Адже основним покликанням освіти є всебічний розвиток людського потенціалу, підтримка індивідуальності та сприяння самореалізації особистості в освітньому середовищі.

Відповідно до п. 5 ст. 3 Закону України «Про освіту» визначено, що «держава здійснює соціальний захист здобувачів освіти у випадках, визначених законодавством, а також забезпечує рівний доступ до освіти особам із соціально вразливих верств населення» [28]. Безпосереднім соціальним аспектом розвитку освіти є створення умов для вільного здобуття освіти особами з інвалідність, яких у системі освіти визначено як «особи з особливими освітніми потребами». В такому контексті держава враховуючи статус особи та її індивідуальні, вікові, фізіологічні потреби реалізує її соціальне право на освіту.

Однією із нових форм взаємодії сім'ї, територіальної громади та закладу освіти є соціально-педагогічний патронаж, що покликаний забезпечити

поступовий та прогнозований процес соціалізації особистості, сприяти її всебічному вихованню та створити систему соціально-педагогічної підтримки особи [28].

Також наскрізною лінією у законі [28] простежуються державні гарантії соціальної підтримки та забезпечення здобувачів вищої освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників, а також повноваження засновників, керівника закладу освіти та колегіальних органів управління щодо дотримання основних соціально-правових та соціально-трудоових норм.

Проаналізувавши Закону України «Про освіту» перейдемо до аналізу Закону України «Про вищу освіту» [29]. Реалізація державної освітньої політики в галузі вищої освіти передбачає гармонійну взаємодію різних соціальних інститутів задля забезпечення стійкого соціально-економічного добробуту суспільства [29].

В законі [29] передбачено надання пільг та підтримки (у матеріальному вигляді) у встановленому законом порядку особам, які здобувають освіту та мають певну соціальну категорію. Таким чином законотворець передбачає можливість соціально-економічної підтримки окремих категорій осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах та потребують допомоги з боку держави.

Зауважимо, що відповідно до ст. 44 Закону України «Про вищу освіту» передбачені наступні види цільової підтримки здобувачів вищої освіти [29]:

- безоплатне проживання у гуртожитку здобувачами освіти пільгових категорій;
- забезпечення доступу до навчально-методичної літератури та онлайн-джерел;
- здобуття освіти за рахунок коштів державного або місцевого бюджету на умовах повної або часткової компенсації вартості;
- кредитування на суму освітньої послуги для здобуття вищої освіти;
- соціальні стипендії;

- інші заходи передбачені та затверджені центральними органами виконавчої влади.

Серед основних завдань діяльності суб'єкту освітньої діяльності галузі вищої освіти є «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» [29]. На нашу думку таке завдання сприяє розвитку соціальної структури суспільства та його інститутів, зокрема закладу вищої освіти. Одним із пріоритетів громадянського та соціального виховання є формування у людини цінностей та бажання змінювати державу на краще керуючись основами соціальної справедливості.

Наступним аспектом розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти є соціальна підтримка учасників освітнього процесу пільгових категорій або осіб, які потрапили у складні життєві обставини. Надалі вважаємо доречним конкретизувати стипендіальне забезпечення пільгових категорій.

Відповідно до Порядку призначення і виплати стипендій [30] право на отримання соціальної стипендії мають наступні пільгові категорії:

- діти ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи;
- діти учасників бойових дій;
- діти-сироти або діти позбавлені батьківського піклування;
- діти-шахтарів;
- особи, які під час здобуття освіти втратили батьків і не досягли 23 років [30].

Окремо визначені такі категорії, як-от: здобувачі вищої освіти учасники бойових дій; здобувачі вищої освіти, що мають статус внутрішньо переміщеної особи; особи з малозабезпечених сімей; особи з інвалідністю. Зазначені категорії мають право на соціальну стипендію і визначені в інших нормативно-правових актах центральних органів виконавчої влади, що

гарантують їх підтримку та захист як соціальній категорії. Здебільшого соціальні гарантії для перелічених вище категорій визначаються Кабінетом Міністрів України або Міністерством соціальної політики України, оскільки зазначені категорії є малочисленими для галузі вищої освіти. Однак їх соціально-економічна підтримка як здобувачів вищої освіти здійснюється на рівні з іншими пільговими категоріями.

Особливістю призначення соціальних стипендій вважаємо не лише соціально-економічну підтримку пільгових категорій або осіб, які потрапили у складні життєві обставини, а й встановлені державою умови для отримання такої підтримки. Передбачено, що для отримання соціальної стипендії пільговими категоріями необхідно не мати академічної заборгованості за результатами заліково-екзаменаційної сесії та бути включеним до загального рейтингу здобувачів освіти. Таким чином держава намагається не лише фінансово підтримати соціально незахищені верстви населення, а й мотивувати їх до активної освітньої, наукової, соціально-громадської діяльності на локальному рівні та сприяти підвищенню якісних показників забезпечення освіти.

Не можна оминати увагою у галузі вищої освіти наукову і науково-технічну діяльність. Чинний Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [31] визначає, що вирішальним фактором розвитку суспільства та підвищення соціального рівня населення є саме розвиток науки і техніки, що сприяє реалізації економічних, культурних, політичних, природних і соціальних прав людини і громадянина. Соціальною структурою наукової і науково-технічної діяльності у вищій школі вважаємо розробку механізмів удосконалення наявних систем соціального супроводу в галузі вищої освіти, пропозицій щодо удосконалення систем державної освітньої та соціальної політики, рекомендацій щодо екологічного, економічного, культурного, політичного, соціального та технологічного розвитку держави.

Розвиток соціальної структури закладу вищої освіти підкреслюється обов'язковістю соціальної значущості науково-дослідницької та науково-

технічної діяльності, що в свою чергу передбачає соціальний ефект результатів наукової розвідки. На нашу думку, цілком закономірним є встановлення пріоритету на соціальній значущості наукових відкриттів, оскільки саме наукові відкриття та розвідки є основою для подальшого розвитку теоретичного підґрунтя наукових галузей і сфер суспільного життя, що надалі реалізується на практиці.

Узагальним інформацію про аспекти нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності освітніх інституцій галузі вищої освіти у вигляді таблиці (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Узагальнена інформація про нормативно-правове забезпечення соціальної відповідальності в галузі вищої освіти

Соціальна відповідальність закладу вищої освіти: аспекти нормативно-правового забезпечення		
<i>Освітній процес</i> (створення безбар'єрного освітнього середовища та реалізація освітніх принципів)	<i>Науково-технічна діяльність</i> (соціальна орієнтація наукових досліджень та соціально-економічна підтримка науковців)	<i>Соціальний супровід здобувачів освіти</i> (психосоціальний супровід здобувачів вищої освіти та соціально-економічна підтримка пільгових категорій)

Джерело: складено автором.

Отже, розвиток соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти знаходимо у нормативно-правовій регламентації галузі, що дозволяє нам сформулювати тезу «соціальний захист і відповідальність є невід'ємним елементом діяльності закладу вищої освіти». Підтвердження окресленої тези знаходимо в різних нормативно-правових актах, що додатково відображає актуальність обраної тематики дослідження й потребу у подальших розвідках у напрямку прикладних аспектів розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти.

Висновок до першого розділу

На підставі вище викладеного можемо зробити висновок, що одним із аспектів організаційних перетворень в закладі вищої освіти є його спрямованість на реалізацію соціальної відповідальності. Актуалізовані питання розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти дозволяють виділити ряд основних проблем на теоретичному рівні, що перешкоджають розвитку соціальної структури галузі вищої освіти:

- відсутність єдиного підходу до розуміння соціальної відповідальності та потреби розвитку її категорій в галузі вищої освіти;
- нестача елементів терміносистеми в галузі вищої освіти та соціальної відповідальності;
- недосконале нормативно-правове регулювання та окреслення соціальної відповідальності в галузевому законодавстві.

Кожне із актуалізованих питань додатково окреслює потребу вітчизняних закладів вищої освіти в дослідженні, систематизації та реалізації підходів, форм та принципів соціальної відповідальності. Окрему увагу в контексті цього дослідження було зосереджено на терміносистемі досліджуваного феномену. Терміносистему дослідження складають інструктивні та аналітичні матеріали, інформаційно-довідникові матеріали, наукові розвідки та нормативно-правові акти. Загалом аналіз базових та похідних дефініцій дослідження дозволяє констатувати про галузеві підходи до потрактування окремих понять, що нажаль негативно впливає на дослідження міжгалузевого характеру.

Нормативно-правове забезпечення галузі вищої освіти є системою правових норм та механізмів, які забезпечують цілісне функціонування галузі та її суб'єктів. Вітчизняна нормативно-правова база в галузі вищої освіти розкриває структуру, форми та підходи до розвитку соціальної відповідальності закладу вищої освіти через розвиток соціальної інфраструктури університетів, соціальний захист наукових і науково-

педагогічних працівників, соціальні гарантії пільговим категоріям та соціальну підтримку учасників освітнього процесу. Дослідження нормативно-правової бази галузі вищої освіти в Україні загалом свідчить про наявність норм для розвитку соціальної відповідальності в структурі закладу вищої освіти та сприяє дослідженню даного феномену в системі освітніх, педагогічних наук.

Надалі існує потреба в дослідженні особливостей розвитку соціальної відповідальності закладу вищої освіти через аналіз освітнього середовища на локальному рівні, вивчення кращих зарубіжних та вітчизняних практик, визначення структури та пошук педагогічного компоненту розвитку соціальної відповідальності закладу вищої освіти.

РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТРУКТУРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти

Важливим етапом дослідження предметного поля кваліфікаційної роботи є визначення наявних практик соціальної відповідальності закладів вищої освіти перед своїми стейкхолдерами. Визначення наявних позитивних практик розділимо на 2 (дві) групи – вітчизняні та зарубіжні заклади вищої освіти. Перш за все розглянемо вітчизняний досвід щодо розвитку структури соціальної відповідальності у вищій школі.

Вітчизняні заклади вищої освіти мають досить позитивну практику розвитку соціального напрямку власної діяльності. Загалом соціальний напрям діяльності закладу вищої освіти передбачає соціальне включення здобувачів освіти, науково-педагогічних працівників та їх самореалізацію в закладі вищої освіти.

Однією із позитивних освітніх практик розвитку соціальної структури у вітчизняних закладах вищої освіти є відкриття дитячих кімнат про університетах. Першим закладом вищої освіти, який доєднався до загальноєвропейського освітнього принципу «Університет дружній до сім'ї» є Сумський державний університет [32]. Основною метою проєкту університет проголошує пошук збалансованих механізмів поєднання навчання студенток-матерів із батьківством. Фінансово-економічна підтримка розвитку проєкту «Центр підтримки сім'ї «Студентська лелека» здійснюється в межах проєкту Європейського Союзу «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах» [32].

Нині в закладах вищої освіти України функціонує понад 10 дитячих кімнат, як-от: дитяча кімната «Тара-рам» Хмельницької гуманітарно-

педагогічної академії (2017) [33]; дитяча кімната «Чомусики» Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (2018) [34]; кімната тимчасового перебування дітей «Веселий вулик» Криворізького державного педагогічного університету (2017) [35] тощо.

Одним із лідерів із розвитку соціальної відповідальності у вищій школі є Криворізький державний педагогічний університет [35]. Розвиток соціальної відповідальності в цьому університеті є одним із пріоритетів та напрямів управління. Нині соціальна база зазначеного університету складається з таких структурних одиниць як: кімната матері та дитини, кімната тимчасового перебування дітей «Веселий вулик», логопедична кімнати, молодіжний центр, психологічна служба та сенсорна кімната [35]. Основна соціальної відповідальності закладу вищої освіти визначається як створення максимально сприятливих умов для поєднання батьківства із професійною діяльністю або здобуттям фахової вищої педагогічної освіти. Діяльність окресленої соціальної бази забезпечує реалізацію рівних прав на працю, здобуття освіти, самореалізацію та мобільність.

Варто зазначити, що Криворізький державний педагогічний університет не лише застосовує описану базу задля реалізації соціальних потреб учасників освітнього процесу, а й використовує її у освітньому процесі. Зокрема, активно використовують дану базу при підготовці здобувачів вищої освіти спеціальностей 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 053 Психологія та 231 Соціальна робота.

Від початку повномасштабного вторгнення росії на територію України при закладах вищої освіти збільшилась кількість місць компактного проживання, які активно підтримуються міжнародними партнерами. Зокрема, місцями компактного проживання внутрішньо переміщених осіб стали гуртожитку закладів вищої освіти та за фінансової підтримки спонсорських організацій почали активно створюватися дитячі кімнати для дітей внутрішньо переміщених осіб, які сприяють соціалізації особистості в нових умовах та за допомогою освітніх та виховних заходів у ігровій формі допомагають

подолати посттравматичний синдром у дітей. Нині такі кімнати створені та працюють у Національний університет «Запорізька політехніка» [36], Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [37], Ужгородський національний університет [38].

Невід'ємним елементом організаційної структури закладу вищої освіти, що забезпечує його соціальний розвиток є психологічна служба. Психологічна служба як структурний підрозділ університету сприяє «створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти» [39]. Можемо констатувати, що психологічна служба здійснює свою діяльність у таких напрямках діяльності як:

- аналітична (виявлення рівня адаптації, готовності до взаємодії та інших аспектів участі стейкхолдерів за допомогою анкетування, опитування, інтерв'ювання);
- діагностичний (виявлення причинно-наслідкових зв'язків у учасників освітнього процесу на предмет навчання, виховання, розвитку чи адаптації в умовах освітнього середовища вишу);
- консультування (підтримка та реагування на запити учасників освітнього процесу, зокрема пільгових категорій);
- освітньо-корекційний (проведення систематичних заходів із розвитку та корекції психосоціального стану учасників освітнього процесу);
- профілактичний (соціально-педагогічна система заходів пов'язаних із попередженням адекватних та асоціальних проявів).

Акцентуємо увагу, що розвиток соціальної відповідальності у вітчизняних закладах вищої освіти загалом має висхідну тенденцію. Активне впровадження європейських освітніх принципів та норм примушує вітчизняні заклади освіти приводити у відповідність свою діяльність і розвивати на

користь учасників освітнього процесу задля задоволення не лише освітніх чи наукових потреб, а й соціальних.

Задля аналізу зарубіжного досвіду розвитку соціальної відповідальності освітніх інституцій вищої школи візьмемо наступні університети, як-от:

- Ішк Університет (Туреччина);
- Мюнхенський університет Людвіга – Максиміліана (Німеччина);
- Талінський університет (Естонія).

В контексті дослідження вважаємо доречним проаналізувати досвід Німеччини, як лідера соціальної роботи в системі освіти. Для аналізу візьмемо Мюнхенський університет Людвіга – Максиміліана [40].

Соціальна відповідальність Мюнхенського університету Людвіга – Максиміліана представлена як пропозиції для підтримки здобувачів вищої освіти. Загалом університет визначає серед своїх пріоритетів підтримку та супровід здобувачів освіти на всіх етапах та різних сферах життя. Сервісні служби супроводу здобувачів освіти допомагають вирішити питання, які пов'язані не лише з освітнім чи організаційним процесом, а й приватного характеру [40].

Основним структурним підрозділом університету, який забезпечує соціальний супровід та реалізує ідеї соціальної відповідальності є Центральна студентська консультаційна служба [41]. Зазначений структурний підрозділ у своїй діяльності опікується такими питаннями як:

- консультування з питань фінансування навчання;
- організація заходів із формування гнучких навичок (анг. – «soft skills»);
- кар'єрний супровід випускників;
- організація освітнього процесу для осіб з обмеженими можливостями;
- супровід здобуття першої освіти, зокрема особами понад 40 років;
- підтримка здобувачів освіти з дітьми та консультування з питань батьківства, в т.ч. супровід вагітності [41].

Окрім організаційного супроводу у вирішенні соціальних питань керівництво університету намагається всебічно підтримати та адаптувати наявну інфраструктуру для студентів. Так, наприклад, здобувачі вищої освіти, які відвідують головний корпус університету разом зі своєю дитиною мають можливість отримати у їдальні навчальних корпусів безкоштовне харчування для дитини або облаштована автостоянка біля навчального корпусу має спеціальне обладнання для паркування візочків на час вирішення питань стосовно освітнього процесу.

Наступним закладом вищої освіти, який в рамках цього дослідження буде проаналізовано є Талліннський університет [42].

Реалізація соціальної відповідальності у Талліннському університеті відбувається через план мобільності, який покликаний на основі аналітичних даних визначити поточну структуру перетворень, потребу в мобільності, потреби мобільності персоналу та студентів університету, рівень готовності змінити окремі соціальні звички. Варто зауважити, що план мобільності Талліннського університету розроблено в рамках ініціативи «Зелений академічний слід» Мережі університетів зі столиць Європи [43].

Загалом зазначений університет має не лише план мобільності як систему заходів для сталого та раціонального управління потребами учасників освітнього процесу, а й план розвитку закладу до 2027 року [44]. Серед означених сфер уваги є взаємодія зі суспільством та відкрите врядування. Основним вектором, який забезпечує соціальну відповідальність за планом розвитку Талліннського університету до 2027 року є сприяння адаптації до соціальних трансформацій та змін через оновлення підходів до політики, управління, інституцій, громад та соціального захисту.

Серед заходів для розвитку соціальної структури закладу вищої освіти і суспільства загалом вони передбачають розробку заходів, які ґрунтуються на наукових дослідженнях і пропонують інноваційні підходи, форми, методи й рішення для розбудови держави через взаємозв'язок різних соціальних інституцій, які можуть впливати на освіту та інші сфери людського життя.

Талліннський університет є одним із яскравих прикладів успішної побудови системи корпоративної соціальної відповідальності перед здобувачами освіти. В університеті є окрема структура – Центр підтримки студентів [45], що забезпечує підтримку студентів під час освітнього процесу та надання послуг з формування стійких життєвих навичок, зокрема кар'єрного консультування та підтримки маломобільного населення. У штатному розписі закладу освіти передбачена посада консультанта з питань інвалідності, який опікується [46]:

- взаємодією з фондом соціального захисту та забезпечення задля вирішення питань страхування та відшкодування;
- звільненням від оплати за навчання;
- коригуванням освітнього процесу;
- наданням реабілітаційними послугами;
- організаційним супроводом здобуття освіти;
- психосоціальною підтримкою та адаптацією в Естонії.

Не менш цікавим для дослідження соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти є досвід Університету Ішік (Туреччина) [50]. Цей заклад вищої освіти, як освітня інституція, починає працювати з 1996 року. За менше ніж 30 років діяльності заклад створив якісну освітню мережу в Туреччині та є одним із лідерів соціальної активності.

Перш за все Університет Ішік у своїй організаційній структурі має одразу декілька відділів, які відповідають за соціальний напрям роботи, а саме: Відділ по роботі зі студентами, Відділ реалізації стратегії та управління проектами, Відділ студентів з обмеженими можливостями, Управління координації наукового, соціального та культурного розвитку. Кожна із зазначених структур відповідає за свій напрям соціальної та соціально-педагогічної роботи з учасниками освітнього процесу.

Наприклад, відділ реалізації стратегії та управління проектами створює умови для залучення кожного здобувача освіти до участі у соціально значущому проєкті після опанування освітнього компоненту з соціальної

відповідальності. Так, відділ намагається дати можливість здобувачам освіти на практиці відпрацювати компетенції з соціальної відповідальності під час взаємодії з неурядовими організаціями в межах проєктів.

Водночас відділ студентів з обмеженими можливостями займається [50]: забезпеченням співпрацю з іншими структурами для пошуку оптимальних інструментів допомоги; мінімізацією академічних труднощів; наданням послуги з психолого-педагогічного супроводу осіб з інвалідністю; побудовою соціальної інклюзії в закладі освіти; проведенням освітніх та виховних заходів з підтримки студентів з обмеженими можливостями

Окремо зауважимо, що заклад вищої освіти під час реалізації соціальної відповідальності у частині забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю послуговується рішенням Президії Ради з вищої освіти від 20.06.2006 року №26204, яким затверджено Положення про консультації та координацію вищих навчальних закладів для людей з обмеженими можливостями [50].

На цьому етапі дослідження вважаємо доречним визначити спільне та відмінне у вітчизняному та зарубіжному досвіді розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти (Табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Спільне та відмінне у вітчизняному та зарубіжному досвіді розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти

СПІЛЬНЕ	ВІДМІННЕ
Наявність структурного підрозділу відповідального за супровід осіб з інвалідністю.	Відсутність у вітчизняних закладах єдиного підходу до організації соціальної відповідальності.
Реалізація європейських принципів доступності, мобільності та відкритості освіти.	Різне розуміння соціальної відповідальності в структурі закладу вищої освіти.
Фінансова підтримка осіб, які потрапили у складні життєві обставини під час здобуття освіти.	Відсутність у штатному розписі окремих посад фахівців відповідальних за соціальний захист, супровід або відповідальність.

Джерело: складено автором.

На концептуальному рівні вітчизняні та зарубіжні заклади вищої освіти мають однакові орієнтири, а на методологічному рівні вітчизняні заклади освіти суттєво відстоються від зарубіжного досвіду через складні організаційно-адміністративні процеси. Надалі вбачаємо потребу у визначені структури соціальної відповідальності закладу вищої освіти, така доцільність обґрунтована необхідністю унормування та пошуку єдиних підходів до організації та розвитку соціальної відповідальності в освітніх закладах.

2.2. Структура соціальної відповідальності закладу вищої освіти

В сучасних реаліях дослідження структури соціальної відповідальності є надважливим питанням, оскільки ця структура є мобільною і залежить від галузі та інституції в якій вона розвивається. Однією з основ еволюції погляду на структуру соціальної відповідальності відіграли наукові дослідження питань галузевого менеджменту, сталого розвитку та ідей соціального партнерства.

Активний розвиток та організаційна трансформація галузі вищої освіти в умовах євроінтеграції сприяють посилюють потребу у визначені структури соціальної відповідальності закладів вищої освіти. Поширення європейських тенденцій та їх інтеграція сприяли поглибленню процесів соціальної взаємодії закладу вищої освіти з навколишнім світом. Тому, вважаємо за необхідне здійснити спробу структуризації соціальної відповідальності закладу вищої освіти, в межах цієї роботи, задля подальшого розвитку означеного феномену.

Існує декілька підходів до класифікації та структурування соціальної відповідальності. Погоджуємось з думкою вітчизняного дослідника, що соціальна відповідальність закладу вищої освіти має свою специфіку і до її основних трендів можна віднести [5, с. 51] (Рис. 2.1):

Рис. 2.1. Перелік основних трендів соціальної відповідальності закладу вищої освіти

Джерело: [5, с. 51].

Зауважимо, що запропоновані тренди соціальної відповідальності суттєво залежать соціокультурних зовнішніх чинників, які впливають на заклад вищої освіти. На нашу думку, то таких чинників варто віднести:

- відсутність єдиних підходів до корпоративного управління університетами;
- просування ліберальних ідей в освітній політиці [51, с. 126];
- співвідношення економічного та соціального розвитку особистості;

- розвиток системи студентоцентризму в умовах активної євроінтеграції;
- економічний дисбаланс у питаннях фінансування галузі вищої освіти та її інституцій;
- розширення переліку освітніх послуг серед вітчизняних закладів вищої освіти, що призвели до підвищення рівня конкурентоспроможності;
- суспільно-політичні проблеми, що впливають на соціокультурний розвиток, зокрема зниження рівня вимог до підготовки фахівців з вищою освітою.

Загалом структуру соціальної відповідальності закладу вищої освіти можна відобразити у вигляді циклу взаємопов'язаних елементів.

Рис. 2.2. Цикл взаємопов'язаних елементів соціальної відповідальності закладу вищої освіти

Джерело: складено автором.

Розгляньмо кожен запропонований елемент окремо. Розпочнемо з суб'єктів соціальної відповідальності. В узагальненому розумінні суб'єктом є

безпосередні учасники певних відносин, явищ та процесів в окремих сферах та галузях. Відповідно суб'єктами соціальної відповідальності закладу вищої освіти є учасники освітнього процесу (здобувачі вищої освіти, науково-педагогічні працівники, роботодавці, органи управління освітою тощо).

Принципи соціальної відповідальності закладів вищої освіти цілком корелюються з основними освітніми принципами визначеними Законом України «Про освіту» (2017) [28]. В межах дослідження феномену соціальної відповідальності окреслимо основні принципи, які сприяють його розвитку в університетському освітньому просторі:

- принцип гуманізації (налагодження гуманних та відкритих взаємозв'язків між учасниками освітнього процесу);
- принцип компетентності (рівень професійної підготовки та можливість до педагогічного самоменеджменту);
- принцип науковості (врахування передових результатів науково-дослідницької діяльності відповідно до специфіки закладу вищої освіти);
- принцип об'єктивності (якісне виконання встановлених «правил життя» в межах освітнього середовища вишу);
- принцип партнерства (побудова якісно нових взаємозв'язків закладу вищої освіти з потенційно зацікавленими сторонами у його розвитку);
- принцип плановості (визначення оптимальних методів, підходів, принципів планування та виконання поточних або перспективних завдань);
- принцип поєднання колегіальності з персональною відповідальністю (прийняття управлінських рішень враховуючи інтереси різних груп учасників освітнього процесу та несення колективної відповідальності за їх результативність).

Визначивши суб'єктів та принципи соціальної відповідальності закладу вищої освіти варто окреслити її мету. Вважаємо, що метою соціальної відповідальності закладу вищої освіти є створення оптимальних умов для здобуття освіти у гармонійному поєднанні з особистим життям та професійною реалізацією враховуючи сучасні соціальні тренди.

Задля реалізації мети соціальної відповідальності та її розвитку у структурі закладу вищої освіти пропонуємо визначити методи управління. Нам імпонують методи управління, що запропоновані та класифіковані О. Харун [52]. Інтерпретуємо зазначені методи управління до досліджуваного феномену (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Інтерпретація методів управління за О. Харун по відношенню до досліджуваного феномену

Назва методу	Інтерпретація
Організаційні	Створення оптимальних умов для реалізації різних напрямів діяльності закладу вищої освіти
Правові	Прийняття та реалізація на локальному рівні документів пов'язаних із розвитком корпоративної соціальної відповідальності закладу вищої освіти
Економічні	Збалансове використання фінансових ресурсів, зокрема виділення коштів на реалізацію соціальних проєктів, підтримку соціально важливих ініціатив учасників освітнього процесу
Розпорядчі	Доцільне використання людських ресурсів та пошук оптимальних інструментів для реалізації ідей педагогічного самоменеджменту
Соціально-психологічні	Матеріальна та моральна підтримка учасників освітнього процесу, заохочення найактивніших учасників розвитку системи корпоративної соціальної відповідальності

Джерело: складено автором на основі [52].

На підставі визначених елементів соціальної відповідальності закладів вищої освіти можемо зробити висновок, що розвиток досліджуваного феномену кваліфікаційної роботи залежить від ряду специфічних обставин. Передусім розвиток соціальної відповідальності відбувається за бажанням керівника освітньої установи. Адже саме керівник визначає методи управління та принципи соціальної відповідальності, які впливають на організацію та реалізацію системних заходів необхідних для досягнення позитивного соціального ефекту в межах закладу вищої освіти.

2.3. Дослідницька перевірка впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності

Важливим етапом написання кваліфікаційної (магістерської) роботи вважаємо проведення дослідницької перевірки. Метою перевірки є визначення впливу соціальної відповідальності педагогічних закладу вищої освіти на своїх випускників у формуванні їх соціальної компетентності, яку вони будуть застосовувати під час професійної діяльності.

Дослідницька перевірка впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності проводилася ґрунтуючись на загальнонаукових і методологічних засадах, що описані у наукових працях С. Важинського [47] та Є. Хрикова [48]. Опис етапів дослідницької перевірки представлено нижче, у Табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Опис етапів дослідницької перевірки впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності

№	Назва етапу	Період виконання	Опис етапу дослідницької перевірки
I	Підготовчий	травень-червень 2023 року	визначення структура соціальної відповідальності закладу вищої освіти та підготовка анкети для проведення дослідницької перевірки
II	Основний	вересень 2023 року	проведення анкетування за допомогою онлайн-сервісу Google-форми для визначення впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності
III	Заклучний	жовтень 2023 року	аналіз отриманих результатів під час дослідницької перевірки

Джерело: складено автором.

На цьому етапі дослідження варто окреслити важливість формування саме соціальної компетентності майбутніх педагогічних кадрів. Ми погоджуємось з думкою, що соціальна компетентність є універсальною складовою необхідною для подальшої професійної діяльності, зокрема в системі освіти та визначається такими критеріями, як-от [49]:

- когнітивно-діяльнісний (можливість розв'язання складних соціально-педагогічних та соціальних проблем в процесі професійної діяльності);
  - комунікативний (володіння прийомами міжособистісної комунікації);
  - мотиваційно-ціннісний (мотивація до соціальної взаємодії та реалізації соціально значущих ідей як аксіологія);
  - самооцінки (здатність до самоменеджменту в процесі педагогічної діяльності);
  - ситуаційно-оцінним (уміння аналізувати ситуації та оцінювати потреби);
  - технологічний (використання на практиці технологій для навчання)
- [49].

Соціальна компетентність педагогічних працівників формується на етапі здобуття фахової вищої освіти і вплив ідей соціальної відповідальності відіграють в цьому важливу роль. Адже ідеї соціальної відповідальності у вищій школі полягають в якості освітніх послуг, підтримці наукового потенціалу, розбудові соціальної інфраструктури та соціального забезпечення учасників освітнього процесу.

Для проведення дослідницької перевірки було залучено представників Криворізької гімназії №41 у кількості 53 особи. Загалом дослідницька перевірка проводилась серед педагогічного колективу, щоб встановити взаємозв'язок між рівнем соціальної відповідальності закладу вищої освіти та формуванням у випускників соціальної компетентності, яку вони будуть застосовувати надалі.

Анкетування було основною формою дослідницької перевірки, яке відбувалося за допомогою онлайн-ресурсу Google-форма у добровільному

порядку та анонімно. До загально статистичних даних, які були отримані ми відносимо місце здобуття освіти, стаж педагогічної діяльності та предметну спеціальність. Приклад анкети розміщено у Додатку А.

Розроблена автором анкета для проведення дослідницької перевірки містить ряд запитань, які умовно можна розподілити на окремі категорії. Умовно визначено 3 (три) категорії – освітній процес, виховання та соціалізація, розвиток. Завдяки окресленим запитанням в анкеті є можливість визначити, який саме напрям або напрями діяльності закладу вищої освіти послуговували розвитку соціальної компетентності майбутніх педагогічних працівників.

Надалі перейдімо до узагальнення результатів дослідницької перевірки впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності. Графічно відобразимо основні результати дослідницької перевірки.

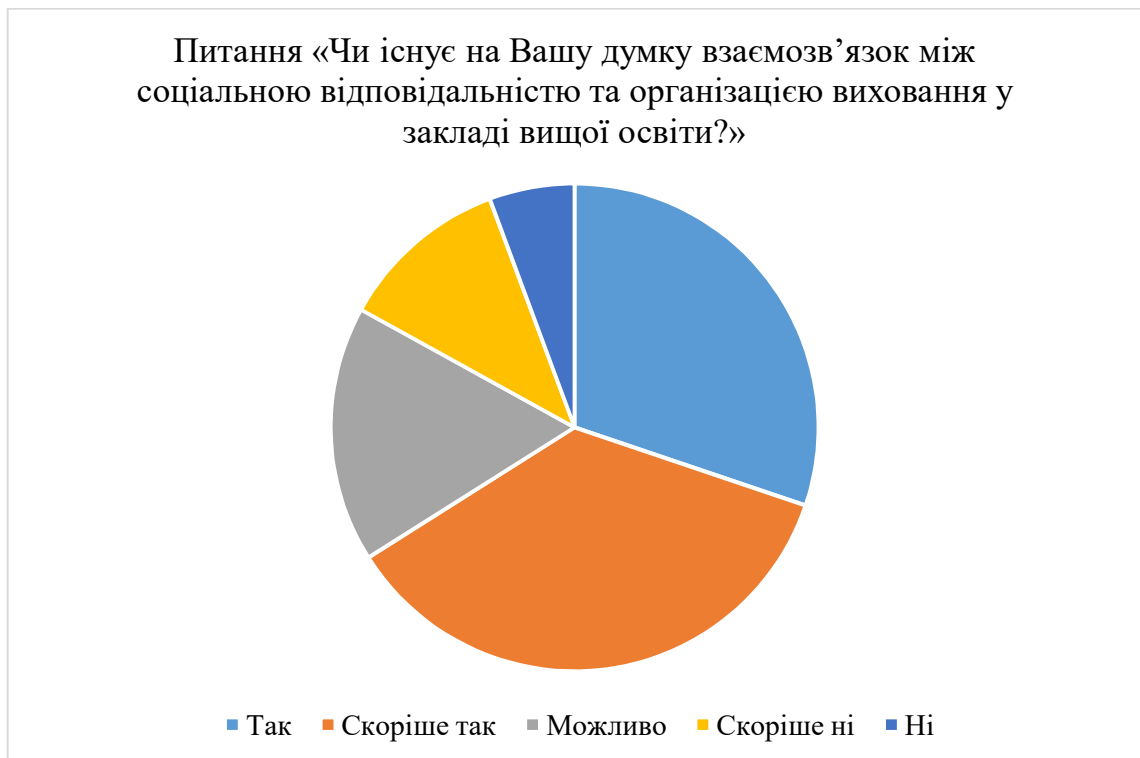

Рис. 2.2. Взаємозв'язок соціальної відповідальності закладу вищої освіти та освітнього процесу

Джерело: складено автором.

На рис. 2.2 відображено показники за якими респонденти вважають, що основу соціальної відповідальності складає якість освітнього процесу. Таким чином підтверджується твердження наведене у підрозділі 1.1 цієї роботи щодо взаємозв'язку між відповідальністю закладу освіти та якістю освітніх послуг, які він надає. Відзначимо, що здебільшого опитані відводять саме освітньому процесу ключову позицію. На нашу думку, це пов'язано зі специфікою підготовки фахівців до подальшої педагогічної діяльності. Адже якість освітньої послуги впливає на подальшу якість викладання.

На рис. 2.3 представлено графічно результати за якими педагогічні працівники оцінюють важливість проведення виховних заходів та заходів пов'язаних з соціально-педагогічним супроводом в процесі здобуття вищої педагогічної освіти. Більшість анкетованих вважають, що заходи соціально-виховного спрямування позитивно вплинули на формування їх соціальної компетентності і нині допомагають їм в організації подібних заходів в умовах шкільного освітнього простору.

Рис. 2.3. Взаємозв'язок соціальної відповідальності закладу вищої освіти та заходів соціально-виховного спрямування

Джерело: складено автором.

Соціально-виховні заходи, які організовуються педагогічними працівниками на базі гімназії здійснюються під супроводом психологічної служби до складу якої входять соціальний педагог та практичний психолог. Саме психологічна служба гімназії відповідає за формування ціннісних орієнтирів та компетентностей необхідних школярам застосовуючи різноманітні методи, засоби та підходи спільно з класними керівниками.

На рис. 2.4 можна спостерігати результати, які відображають задоволеність педагогічних працівників рівнем організації соціальної відповідальності в закладі вищої освіти, де здобуття їх освіта. Варто зауважити, що більше половини педагогічних працівників не можуть здійснити оцінку рівня соціальної відповідальності через специфіку зовнішніх факторів – відсутність поняття в радянську епоху та складні соціально-економічні умови в 90-х роках ХХ століття.

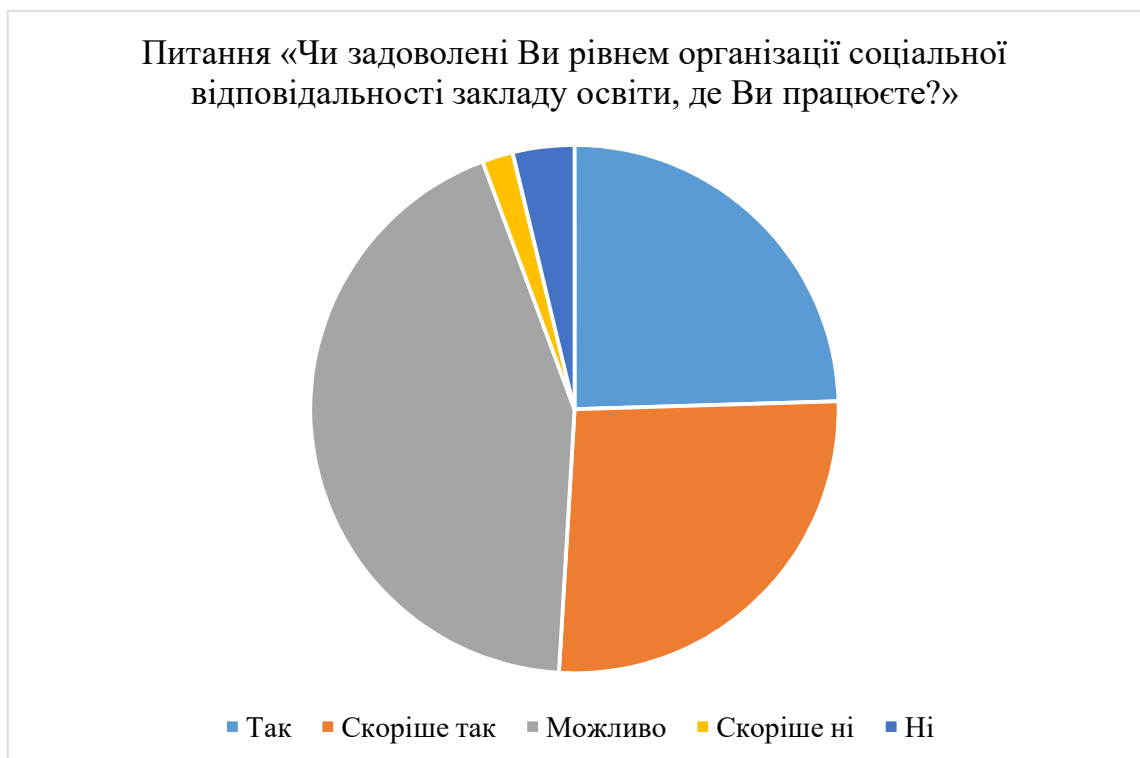
Рис. 2.4. Оцінка рівня соціальної відповідальності закладу вищої освіти, де здобуто фахову педагогічну освіту

Джерело: складено автором.

Цілком погоджуємось із результатами наведеними у Рис. 2.4, оскільки аналіз рівня соціальної відповідальності закладів вищої освіти в радянську епоху не є предметом дослідження цієї роботи, а складні соціально-економічні умови наприкінці ХХ століття, нажаль, спостерігалися у всіх сферах життя і у наукових доробках охарактеризовують як складні часи. Водночас вважаємо, що розвиток поняття соціальної відповідальності в закладі вищої освіти є досить новим поняттям та тенденцією, що дає змогу зробити висновок про низький рівень соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти до початку активного впровадження Болонського процесу в Україні (2005).

На рис. 2.5 зображено результати, які забезпечують розуміння потреби наступності розвитку соціальної відповідальності у системі освіти. За цими результатами можемо стверджувати про відсутність ідей поступовості соціальної відповідальності в системі освіти. Адже переважна більшість опитаних вважають, що варто посилити соціальну відповідальність в структурі закладу освіти, де вони працюють.

Рис. 2.5. Оцінка рівня соціальної відповідальності закладу освіти за місцем професійної діяльності

Джерело: складено автором.

За результатами дослідницької перевірки впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності можемо стверджувати, що соціальна відповідальність є універсальною складовою діяльності будь-якого закладу освіти. Вона проявляється через різні напрями діяльності та безпосередньо впливає на формування соціальної компетентності, особливо майбутніх педагогічних працівників. Необхідним є розвиток соціальної відповідальності на ідеях поступовості, оскільки всі ланки системи освіти між собою пов'язані та мають співвідноситись.

Висновок до другого розділу

За результатами аналізу вітчизняного та зарубіжного досвід розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти можемо стверджувати про позитивну тенденцію українських вишів до створення соціально відкритих освітніх просторів. Водночас актуальним залишаються питання інклюзивності та фінансової автономії закладів вищої освіти у соціальній підтримці своїх здобувачів освіти. Вважаємо позитивним аспектом розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти наприклад вітчизняних університетів створення саме молодіжних та дитячих хабів, осередків підтримки студентських родин та материнства.

Окреслена структура соціальної відповідальності закладу вищої освіти відображає реалії розвитку галузі вищої освіти загалом. Соціальна відповідальність та її розвиток в університетському освітньому просторі мають бути частиною корпоративного управління університетами з боку Міністерства освіти і науки України та окремою складовою управління закладом вищої освіти на інституційному рівні. Загалом розвиток соціальної відповідальності в структурі закладу вищої освіти передбачає пошук оптимальних інструментів, які дозволяють особистості гармонійно

розвиватися, здобувати освіту, реалізовувати соціально корисні проєкти та розвивати соціальну компетентність.

Проведена дослідницька відображає реалії соціальної відповідальності вищої школи перед стейкхолдерами. Перевірка впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності показала, що під час професійної педагогічної діяльності випускники активно послуговуються соціальною компетентністю та бажають бачити вибудовану систему соціальної підтримки їх на робочому місці. Більшість респондентів вбачають взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та якістю освітніх послуг, організацією та проведенням соціально-виховних заходів. Позитивно реагують на потребу у розбудові системи соціальної відповідальності за місцем професійної діяльності враховуючи її важливість та міжгалузевий характер.

ВИСНОВКИ

Проведений наукове дослідження дали змогу сформулювати низку висновків, що відображають основні результати дослідження.

1. Одним із аспектів організаційних перетворень в закладі вищої освіти є його спрямованість на реалізацію соціальної відповідальності. Актуалізовані питання розвитку соціальної відповідальності у структурі закладу вищої освіти дозволяють виділити ряд основних проблем на теоретичному рівні, що перешкоджають розвитку соціальної структури галузі вищої освіти:

- відсутність єдиного підходу до розуміння соціальної відповідальності та потреби розвитку її категорій в галузі вищої освіти;
- нестача елементів терміносистеми в галузі вищої освіти та соціальної відповідальності;
- недосконале нормативно-правове регулювання та окреслення соціальної відповідальності в галузевому законодавстві.

2. Нормативно-правове забезпечення галузі вищої освіти є системою правових норм та механізмів, які забезпечують цілісне функціонування галузі та її суб'єктів. Вітчизняна нормативно-правова база в галузі вищої освіти розкриває структуру, форми та підходи до розвитку соціальної відповідальності закладу вищої освіти через розвиток соціальної інфраструктури університетів, соціальний захист наукових і науково-педагогічних працівників, соціальні гарантії пільговим категоріям та соціальну підтримку учасників освітнього процесу. Дослідження нормативно-правової бази галузі вищої освіти в Україні загалом свідчить про наявність норм для розвитку соціальної відповідальності в структурі закладу вищої освіти та сприяє дослідженню даного феномену в системі освітніх, педагогічних наук.

3. Запропонована автором структура соціальної відповідальності закладу вищої освіти (ст. 33) відображає реалії розвитку галузі вищої освіти загалом. Соціальна відповідальність та її розвиток в університетському

освітньому просторі мають бути частиною корпоративного управління університетами з боку Міністерства освіти і науки України та окремою складовою управління закладом вищої освіти на інституційному рівні. Загалом розвиток соціальної відповідальності в структурі закладу вищої освіти передбачає пошук оптимальних інструментів, які дозволяють особистості гармонійно розвиватися, здобувати освіту, реалізовувати соціально корисні проєкти та розвивати соціальну компетентність.

4. Перевірка впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності показала, що під час професійної педагогічної діяльності випускники активно послуговуються соціальною компетентністю та бажають бачити вибудовану систему соціальної підтримки їх на робочому місці. Більшість респондентів вбачають взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та якістю освітніх послуг, організацією та проведенням соціально-виховних заходів.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми, окреслена мета дослідження досягнута, а завдання виконанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : монографія / за наук. ред. А. Колода. Київ : КНЕУ, 2012. 501 с.
2. Чепульченко Т., Соціальна відповідальність: поняття та сутність. 2010. [https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6088/1/10-1\(5\)-23.pdf](https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6088/1/10-1(5)-23.pdf)
3. Шевченко Л. Соціальна відповідальність вищих навчальних закладів: аспект якості освіти. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія. № 4 (7). 2011. С. 5-15
4. Хоружий Г. Соціальна відповідальність вищої школи в контексті Болонського процесу. Вища школа. 2010. № 5-6. С. 12-24.
5. Лисоконь І. Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: сучасні тренди у вищій школі. Педагогічне Криворіжжя, 2022. № 8. С. 51-52.
6. Topalova S., Shvydka O. Соціальна відповідальність закладів вищої економічної освіти в контексті реалізації місії університету. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2021. 2(33). 585–592. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207249>
7. Бутко К. Корпоративно-соціальна відповідальність ЗВО як конкурентна перевага на ринку освітніх послуг Галицький економічний вісник. Тернопіль, 2021. Том 69. № 2. С. 103–109.
8. Гнезділова К. М. Корпоративна культура викладача вищої школи : навч.-метод. посібник. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2013. 124 с.
9. Хижняк Л. Корпоративна культура в евалюації вищого навчального закладу. Матеріали інноваційного семінару «Евалюація освітнього простору». 2015. Вип. 1. С. 58-69.
10. Корпоративна культура / під заг. ред. Г. Хаєта : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 403 с.

11. Clark B. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. IUA Press & Pergamon, Paris. 1998. DOI: 10.1080/14748460.2010.515125
12. Кубко В. Формування корпоративної культури вищих навчальних закладів України. *Культура народів Причорномор'я*. Серія «Філософія». 2014. С. 213-216.
13. Кубко В. Корпоративна культура як об'єднальна основа вищих навчальних закладів. *Вісник Книжкової палати*. 2011. №. 11. С. 43-46.
14. Наконечна Н. Психологічні умови розвитку корпоративної культури вищого навчального закладу приватної форми власності. Дисертація на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук за спеціальністю 19.00.10. 2016. Київ. 22 с.
15. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року № 1556-VII. Київ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
16. Лисоконь І. Теоретичний аналіз актуальних питань вищої соціальної освіти України в освітологічному дискурсі. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. С. 7-50.
17. Плахотный А. Свобода и ответственность (социологический аспект проблемы). Харків, 1972. С. 74
18. Басін К. Механізм реалізації юридичної відповідальності та права людини. *Часопис Київського університету прав*. № 4. 2003. С. 9.
19. Горлач М. Сучасні теорії всесвіту. *Філософія : підручник*. URL: <http://ellib.org.ua/books/philosophy/fil4/index.html>
20. Забродский В. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем. Харьков: Бизнес Информ, 2000. 72 с.
21. Колот А. Корпоративна соціальна відповідальність і проблеми її сприймання суспільством. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 6-15.

22. Петрашко Л. Корпоративна соціальна відповідальність в українській бізнес практиці. Міжнародна економічна політика. 2011. № 1-2. С. 115-141.
23. Сазонець І. Корпоративне управління: світовий досвід та механізми залучення інвестицій. Навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2008. 304 с.
24. Лепський М. Методологічні виклики визначення поняття соціальний розвиток. Культурологічний вісник. 2013. № 31. С. 73-79.
25. Соціальний розвиток : навч. посіб. / І. Гавриленко, П. Мельник, М. Недюха. Київ, 2001. 484 с.
26. Оржель О. Соціальна відповідальність університетів: концепції, реалії та виклики. Вища освіта України. 2017. № 2. Університет і лідерство. С. 24-29.
27. Bobrytska V., Krasylnykova H., Ladohubets N., Vorona L., & Lysokon I. Involvement of stakeholders in the transformation of educational services via taking advantage of extra-curriculum educational activities in the settings of education reform. International Journal of Educational Methodology. 2023. Vol. 9. № 1. P. 107-122. DOI: <https://doi.org/10.12973/ijem.9.1.107>
28. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
29. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
30. Питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2004 р. №882. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/882-2004-%D0%BF#Text>
31. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
32. Проєкт «Університет дружній до сім'ї». Сумський державний університет. URL: <https://leleka.sumdu.edu.ua/uk/>
33. Підтримка проєкту «Університет – дружній до сім'ї» та відкриття дитячої кімнати «Тара-Рам». Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. URL: <https://www.kgpa.km.ua/en/node/2989>

34. Дитяча кімната «Чомусики». Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. URL: http://preschool.mdu.edu.ua/?page_id=116

35. Соціальний напрям Молодіжного центру Криворізького державного педагогічного університету. Криворізький державний педагогічний університет. URL: <https://kdpu.edu.ua/stubkhab/napryamy-roboty/sotsialnyu-napryam.html>

36. Відкриття дитячої кімнату у гуртожитку Запорізький політехніки. Національний університет «Запорізька політехніка». URL: <https://zp.edu.ua/vidkryttya-dytyachoyi-kimnaty-v-gurtozhytku-zaporizkoyi-politehniky>

37. У студмістечку відкрили дитячу кімнату. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <https://kpi.ua/playroom>

38. У гуртожитку УжНУ відкрили кімнату дитячого простору для дошкільнят ВПО. Ужгородський національний університет. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/u-gurtozhitku-uzhnu-vidkrili-kimnatu-dityachogo-prostoru-dlya-vpo.htm>

39. Про затвердження положення про психологічну службу в системі освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 року № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>

40. Мюнхенський університет Людвіга – Максиміліана. URL: <https://www.lmu.de/de/index.html#>.

41. Центральна студентська консультаційна служба Мюнхенський університет Людвіга – Максиміліана. URL: <https://www.lmu.de/de/workspace-fuer-studierende/support-angebote/index.html>

42. Талліннський університет. URL: <https://www.tlu.ee/en>

43. Ініціатива «Зелений академічний слід» Мережі університетів зі столиць Європи. URL: <https://www.tlu.ee/en/tallinn-university-mobility-plan>

44. План розвитку Талліннського університету до 2027 року. URL: <https://www.tlu.ee/en/development-plan-2023-2027>
45. Центр підтримки студентів Талліннського університету. URL: <https://www.tlu.ee/en/psychological-counselling>
46. Консультант з питань інвалідності Талліннського університету. URL: <https://www.tlu.ee/en/counselling-students-special-needs>
47. Важинський С., Щербак Т. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
48. Хриков Є. Методолгія педагогічного дослідження : монографія. Харків : ФОП Панов А.М., 2017. 237 с.
49. Василюк Т. Дидактичні засади формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі навчання гуманітарних дисциплін : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2017. 20 с.
50. Університету Ішк . URL: <https://www.isikun.edu.tr/>
51. Лисоконь І. Лібералізм як соціально-філософська ідея та освітня практика. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. Number 2 (2022). 122-127. DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-20>
52. Харун О. Класифікація методів управління трудовим потенціалом промислових підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород, 2016. Вип. 10, ч. 2. С. 121-125. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12256>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Приклад розробленої анкети для проведення дослідницької перевірки
впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних
закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності**

Вкажіть Ваш вік

- 23-30 років
- 31-40 років
- 41-50 років
- 51-60 років
- старше 60 років

Вкажіть Вашу стать

- чоловік
- жінка
- волію не вказувати

Вкажіть Ваш стаж роботи

- до 3 років
- 4-5 років
- 6-10 років
- 11-15 років
- більше 15 років

Вкажіть назву закладу вищої освіти, де Ви здобули педагогічну освіту _____

Варіанти відповіді	Так	Скоріше так	Можливо	Скоріше ні	Ні
Запитання					
Питання «Чи вбачаєте Ви взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та якістю надання освітніх послуг під час навчання у закладі вищої освіти?»					
Питання «Чи існує на Вашу думку					

взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та організацією виховання у закладі вищої освіти?»					
Питання «Чи були Ви задоволені рівнем організації соціальної відповідальності закладу вищої освіти, де здобували фахову педагогічну освіту?»					
Питання «Чи задоволені Ви рівнем організації соціальної відповідальності закладу освіти, де Ви працюєте?»					

Кількісні узагальнені результати дослідницької перевірки впливу соціальної відповідальності на випускників педагогічних закладів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності у вигляді таблиці

Варіанти відповіді	Так	Скоріше так	Можливо	Скоріше ні	Ні
Запитання					
Питання «Чи вбачаєте Ви взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та якістю надання освітніх послуг під час навчання у закладі вищої освіти?»	19	13	12	7	2
Питання «Чи існує на Вашу думку взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та організацією виховання у закладі вищої освіти?»	16	19	9	6	3
Питання «Чи були Ви задоволені рівнем організації соціальної відповідальності закладу вищої освіти, де здобували фахову педагогічну освіту?»	21	14	6	5	7
Питання «Чи задоволені Ви рівнем організації соціальної відповідальності закладу освіти, де Ви працюєте?»	13	14	23	1	2